

Histria – Godišnjak Istarskoga povijesnog društva / Rivista della Società Storica Istriana / Revija Istrskega zgodovinskega društva / The Istrian Historical Society Review, br. 6 (2016.), 391 str.

Zahvaljujući naporima članova Istarskoga povijesnog društva – izdavača i pokretača časopisa *Histria* – hrvatska je historiografska periodička produkcija 2011. god. dobila znanstveno-stručni časopis, koji je kao godišnjak otvoren istraživačima prošlosti Istarskoga poluotoka. Sadržaji svih šest brojeva časopisa u cijelosti slijede vrlo važan zadatak strategije razvoja Istarskoga povijesnog društva – pokretanje i redovito tiskanje časopisa koji je otvoren ne samo povjesničarima nego i istraživačima povijesti srodnih znanosti (pomoćnim povijesnim znanostima, povijesti umjetnosti, arheologiji, etnologiji, antropologiji, muzeologiji, teologiji itd.) kako bi se interdisciplinarnim pristupom što cjelovitije prezentirala povijest Poluotoka. Uredništvo je ovoga godišnjaka prihvatilo i prijedlog da se tekstovi u cjelini »Rasprave i prilozi« objavljaju na materinskim jezicima njihovih autora (hrvatskom, slovenskom, talijanskom) ili, pak, na engleskom, sa sažetcima na barem tri od navedena jezika te se tako uspjelo u naumu da *Histria* dospije u ruke što širem znanstveno-stručnom čitateljstvu. Šesti, dakle, broj *Histrie* započinje na nepaginiranim stranicama [5 – 10] kazalom: »Sadržaj / Indice / Vsebina / Contents«.

Prva je cjelina, naslova »Rasprave i prilozi / Studi e saggi / Razprave in gradiva / Articles« (str. 13 – 184), kronološki sadržajno poredana i sastoji se od triju izvornih znanstvenih radova te od po jednog prethodnog priopćenja, pregledna i stručna rada. Po jedan je rad objavljen na talijanskom i slovenskom, a preostala četiri na hrvatskom jeziku.

U radu se »Il provveditore in Istria Marino Malpiero« (13 – 33) Lie De Luca, zahvaljujući neobjavljenim spisima pohranjenim u Državnom arhivu Venecije (*Archivio di Stato di Venezia*) te objavljenoj arhivskoj građi i znanstvenoj literaturi, osvrnula na djelovanje venecijanskoga patricija Marina Malpiera, istarskoga providura kojega je mletački Senat na tu funkciju uveo odlukom iz 1580. godine. Njegov je osnovni zadatak bio da nakon mletačko-turskoga rata (Ciparski rat, 1570. – 1573.) pokuša iskoristiti ljudski potencijal prognanika te ih naseliti u opustjelu mletačku Istru. Autorica je zahvaljujući Malpierovim izvješćima s kraja njegova mandata opisala odnos istarskih komunalnih i seoskih zajednica prema njemu, ali i njegovo viđenje stanja u tim zajednicama. U tim su izvješćima posebno istaknuti njegovi kontakti sa zajednicom u Puli, točnije s članovima pulskoga gradskog vijeća (i nobilema i građanima), koji su bili bremeniti nerazumijevanjem i pomanjkanjem volje za suradnjom. Naime, pulska elita nije bila spremna olako prihvaćati Malpierove prijedloge koji bi doduše rezultirali demografskom revitalizacijom Puljštine, ali nauštrb prava te elite da koriste javne površine. Kako su gradski vijećnici imali mogućnost opstruiranja providurova rada konstantnim upućivanjem pritužbi najvišim predstavničkim tijelima vlasti u Veneciji, tako su te mogućnosti obilato i koristili ne bi li tako zaštitili svoja »stečena prava«.

Članak Stipana Trogrlića »Hrvatske škole na području Mjesne općine Motovun 1869. – 1918.« (35 – 57) utemeljen je također na arhivskom gradivu (mahom na dokumentima

fondova Državnoga arhiva u Pazinu) te na ondašnjoj publicističkoj građi i na sekundarnoj literaturi. Riječ je o tekstu koji predstavlja iskorak u proučavanju povijesti školstva na hrvatskom jeziku u Istri. Autor je vremenski obuhvatio polustoljetno razdoblje austrijske vlasti u Istri započevši s trenutkom donošenja *Državnog zakona o narodnim školama* (14. svibnja 1869.) kad je vlast Crkvi oduzela nadležnost nadzora nad školama i prepustila ih upravi Ministarstva za nastavu i bogoštovlje. Kako bi se što brže provodio proces opisivanja djece, vlast je u početku odobravalala i tzv. pomoćne pučke škole (*Notschule, scuole ausilari*), koje su u praksi tim istim vlastima bile često izgovorom da se takve škole s vremenom ne zamijene redovitim pučkim školama. Kakogod, prva je pomoćna škola na Motovunštini počela s radom tek 1882. god. u Muntrilju. Do kraja Prvoga svjetskog rata, dakle, na teritoriju Mjesne općine Motovun zaživjele su pomoćne škole u Karojbi i Rakotulama (koje su 1912. zamijenjene javnom pučkom školom u Močibobima) te javna pučka škola u Motovunskim Novakima. Pridodaju li se tim školama i škole koje je donacijama uspjela pokrenuti Družba sv. Ćirila i Metoda (Soviščina, Kaldir i vjerojatno Lazi), dolazi se do zaključka da škola na hrvatskom jeziku nije bilo samo u Motovunu, Brkaču i Zamasku. Naime, u Motovunu i Brkaču djelovale su škole na talijanskom jeziku, a Zamask je ostao bez ikakve škole. Autor je o svakoj školi donio izvorne podatke o inicijativama pokretanja njihova rada, o radu učitelja i učiteljica, broju djece (muške i ženske) te je na kraju čitav razvoj smjestio i u kontekst političkih zbivanja na Poluotoku.

Zahvaljujući dokumentima pohranjenim u državnom arhivu u Trstu (*Archivio di Stato di Trieste*) te novinskim člancima (*Edinost, Naša sloga, Novi list, L'Istria...*) i znanstvenim radovima, Salvator Žitko je u tekstu »Slovensko-hrvaški odnosi v Avstrijskem primorju v kontekstu "novega kurza" hrvaške politike v letih 1903 – 1907« (59 – 92) upotpunio sliku razvoja, kao i godine krize slovensko-hrvatskih političkih odnosa u eri djelovanja »Politike novog kursa«. Iz izvornog je gradiva vidljivo da su na površinu izbile teške nesuglasice između slovenskih pa i hrvatskih (primjerice s Matkom Mandićem) političkih prvaka na prostoru Istre i Goričke s pravaškim političarom, piscem i urednikom lista *Jadran* (1903. – 1904.), Antom Tresićem Pavičićem. Uzroci su se takva stanja ponajprije nalazili u pokušaju zajedničkoga djelovanja hrvatskih i talijanskih (iredentističkih) političkih stranaka da se odupru austro-ugarskoj hegemoniji, ali, ispostavilo se, na štetu opstanka Slovenaca istočno od Soče i Goriških brda.

»Počeci kinifikacije Pule (do početka Velikoga rata): prvi puljski stalni kinematografi i prvo erotsko kino« (93 – 142) članak je Miodraga Kalčića u kojem je prvi put stručno, na temelju tekstova objavljivanih u pulskim dnevnim i tjednim novinama te na temelju znanstvene i stručne literature, predstavljen početak i razvoj promidžbe i prikazivanja »nove umjetnosti« u Puli – filma. Nakon najstarijega stalnog kina u Rijeci (*Salone Edison*, 13. travnja 1906.), drugo, treće i četvrto mjesto prema datumima osnutka zauzimaju na prostoru današnje Hrvatske kina u Puli (*Internazionale*, 3. lipnja 1906.; *Excelsior*, srpanj 1906.; *Edison*, 6. listopada 1906.), a tek peto slijedi u Zagrebu (*Pathé bioskop*, studeni 1906.). Od te je godine u središtu Pule do početka Prvoga svjetskog rata djelovalo deset stalnih kinematografa različita profila s obzirom na publiku kojoj su bili namijenjeni – od časničko-građanskih do vojničko-radničkih s raznoraznim filmskim repertoarima: od oz-

biljnih spektakla do nezahtjevnih slikopisa s jedne, te od jeftinih komedija pa do erotsko-pornografskih s druge strane. Pula je, dakle, uoči Velikoga rata bila gradom koji je pratio europske domete filmske industrije zahvaljujući ažurnoj i kvalitetnoj distribuciji o kojoj su brinuli vlasnici kinematografa i kinodvorana.

Nina Spicijarić Paškvalin naslovom »Prilog za bibliografiju radova s područja lingvističke u časopisima *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* i *Pagine istriane*« (145 – 159) ponudila je jezikoslovcima koji se bave kontrastnom lingvistikom, dijalektologijom, onomastikom, toponomastikom i etimologijom u svezi s Istrom, Kvarnerom, Furlanijom i Julijskom krajinom pomagalo uz koje će lako, brzo i kvalitetno doći do bibliografskih jedinica navedenih časopisa koje su im potrebne u njihovu radu. Autorica je popisala ukupno 170 naslova, koji su podijeljeni u dvije skupine. Prvu čini 80 naslova u svezi s toponimijom, a drugu 90 s područja dijalektologije, lingvistike i antropnimije. U tu bibliografiju nije uvrstila prikaze i recenzije lingvističkih radova.

S obzirom da se krajobrazna suhozidna baština može konzervatorski tretirati po raznim osnovama (u zaštiti krajolika, zaštiti samih objekata i zaštiti vještina njihove gradnje), Jadran Kale je u članku »Kako dematerijalizirati kamen? Vodnjanski poučak« (161 – 180) zaključio da prostor suhozidne arhitekture Vodnjanštine može poslužiti kao ogledni primjer kreiranja prakse, ne samo prostornoga planiranja nego i zakonskoga reguliranja odnosa investitora megagrađnji na područjima takva nasljeđa. Uspoređujući, dakle, iskustva zaštite, obnove i očuvanja s recentnim primjerima takve prakse na Apeninskom poluotoku, autor je predložio određena rješenja koja su u skladu s autoritativnim ne samo teoretičarima nego i praktičnim skrbnicima zaštite kulturne baštine. Na kraju je teksta autor kao priloge objavio i sedam fotografija zaštićenih suhozidnih objekata na području Hrvatske.

Šesti broj *Histrie* završava cjelinom »Ocjene, prikazi, izvješća / Recensioni, segnalazioni, comunicazioni / Ocene, prikazi, poročila / Reviews, Reports, News« (185 – 385) u kojoj je objavljeno 49 priloga u kojima je prikazano 29 studija/knjiga, tri zbornika znanstvenih skupova, dva znanstveno-stručna skupa, tri časopisa, jedan katalog izložbe i dvije izložbe, a na znanstven su i stručan način temama povezani s istarskom poviješću. Objavljeni su i prikazi o međužupanijskim i županijskim stručnim skupovima učitelja i nastavnika povijesti te na kraju i izvješće o aktivnostima Istarskoga povijesnog društva u 2015. godini. Na samomu je kraju i popis suradnika (387 – 391) koji su napisali tekstove za poglavlje »Ocjene, prikazi, izvješća« pa kako se u recenzijama i prikazima sadržaja časopisa redovito ne »prikazuju prikazi«, ovom prilikom abecednim slijedom navodimo barem autore tih tekstova: Ana Anić Opašić, Hrvoje Badurina, Josip Banić, Nikolina Belošević, Slaven Bertoša, Gabriela Braić, Davor Bulić, Željko Cetina, Danijel Ciković, Mihovil Dabo, Igor Eterović, Mirjan Flego, Diego Han, Bojan Horvat, Marko Jelenić, Igor Jovanović, Josipa Marić, Paola Marinčić, Andrea Milotić, Nikša Minić, Dijana Muškardin, David Orlović, Samanta Paronić, Marin Pekica, Petra Predoević-Zadković, Milan Radošević, Davor Salihović, Vedran Stanić, Luka Tidić, Vanessa Toić, Nataša Urošević, Marina Zgrablić i Monika Zuprić.

Uredništvo *Histrie*, na čelu s glavnim i odgovornim urednikom Maurizijom Levakom, ustrajno slijedi proklamirane ciljeve rada Istarskoga povijesnog društva što je Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj Republike Hrvatske prepoznalo i 29. ožujka 2017. uvrstilo im godišnjak u »Popis kategoriziranih domaćih publikacija« među a2 časopise u području humanističkih znanosti (*Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja*, čl. 31, NN 28/2017). S obzirom na entuzijazam svijju koji rade na objavljivanju *Histrie*, vjerujemo da će s vremenom doseći i status a1 časopisa – publikacije na međunarodnoj razini.

Ivan Jurković